

El somni

«Us suplico que em digueu què és l'esperit, i que m'ajudeu a entendre la seva immortalitat, si és possible»

«El somni» de Bernat Metge s'estructura en quatre parts o llibres que narren el somni-visió del personatge Bernat i la seva conversa amb tres personatges que se li apareixen.

El llibre primer situa Bernat a la cambra que havia ocupat durant una suposada estada a la presó. Pres d'una brusca somnolència, s'adorm i comença a somiar. Apareix llavors l'esperit del rei Joan, mort fa poc de manera sobtada, amb qui Bernat, perplex i incrèdul, discuteix llargament sobre la immortalitat de l'ànima.

Us oferim un tros d'aquest llibre primer. L'adaptació de l'obra l'ha fet Alba Dedeu i l'ha publicat Editorial Barcino (<http://www.editorialbarcino.cat/>) dins la col·lecció «Tast de Clàssics» (<http://www.editorialbarcino.cat/index.php/colleccions-barcino/tast-de-classics.html>) ».

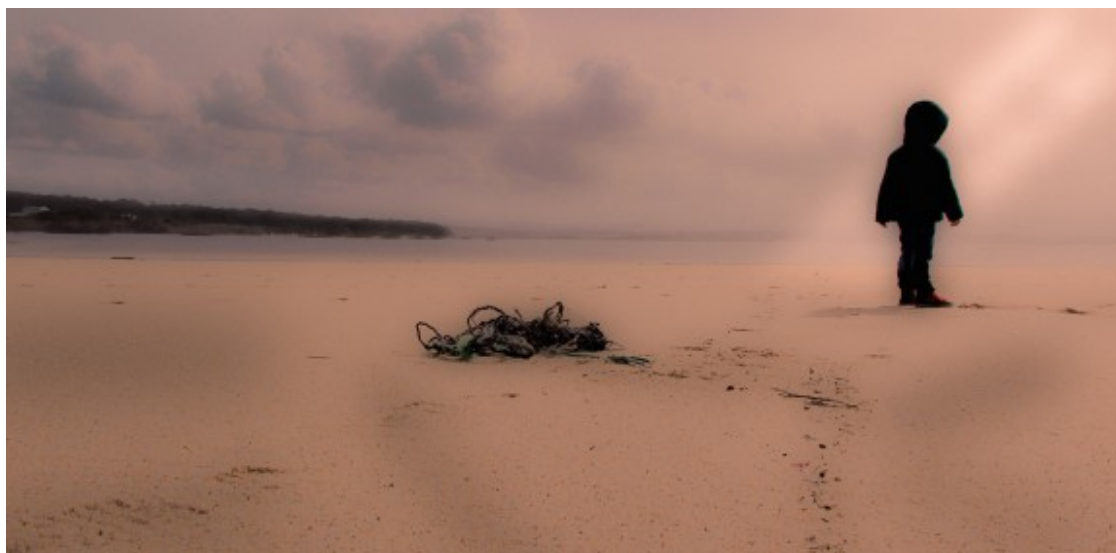

Foto: Nelson L.

Llibre primer

Fa poc temps, mentre estava a la presó, no per cap culpa de què poguessin acusar-me els meus perseguïdors i els envejosos, sinó per la malvolença que sentien contra mi (tal com s'ha demostrat després clarament, per a vergonya seva), o potser per algun disseny secret de Déu, un divendres, al voltant de la mitjanit, mentre estudiava a la cambra on solia estar-me, la qual és testimoni de les meves cavil·lacions, em va venir un desig molt fort de dormir. Em vaig aixecar, doncs, i vaig passejar una mica per la cambra; però com que una son poderosa m'assetjava, em vaig haver d'estirar al llit, i així de sobte, sense ni tan sols despullar-me, em vaig quedar adormit, però no de la manera acostumada, sinó com solen caure adormits els malalts i els afamats.

Mentre dormia així, em va semblar que apareixia davant meu un home d'alçada mitjana, amb un rostre venerable, vestit amb una roba de vellut frondós de color carmesí sembrat de corones

dobles d'or, i amb un barret vermell al cap. L'acompanyaven dos homes molt alts, un dels quals era jove, molt bell i portava una lira entre les mans; i l'altre era molt ancià, tenia una barba llarga, els ulls buits i amb una mà agafava un bastó molt gros. I al voltant d'aquests tres homes udolaven i xisclaven esgarriofosament falcons, astors i gossos de races diverses.

Quan vaig haver observat amb especial atenció l'home d'alçada mitjana, em va semblar que es tractava del rei Joan d'Aragó, de gloriosa memòria, que havia mort feia poc temps, i el qual jo havia servit durant molts anys. Però com que encara dubtava que fos ell, em vaig espantar terriblement, fins que ell em va dir:

?Allunya totes les pors, que jo sóc aquell qui et penses.

Quan el vaig sentir parlar, el vaig reconèixer immediatament, i li vaig dir, tremolant:

?Oh, senyor! Com és que sou aquí? No vàreu morir fa pocs dies?

?No vaig morir ?digué ell?: vaig deixar la carn a la seva mare i vaig retornar l'esperit a Déu, que és qui me l'havia donat.

?Què voleu dir, amb això de l'esperit? ?vaig contestar?. No puc creure que l'esperit, si és que tal cosa existeix, pugui tenir un camí diferent que la carn.

?Aleshores ?féu ell?, què creus que sóc, jo? És que no saps que fa uns quants dies vaig deixar el cos en què havia viscut?

?Ho he sentit a dir ?vaig respondre?, però ara no m'ho crec, perquè si fóssiu mort, no seríeu aquí; per tant, penso que sou viu. Però la gent, potser perquè ho desitgen ?ja que les novetats sempre els agraden, sobretot si es tracta de tenir nous senyors?, o per algun frau que tramen, han fet circular el rumor que sou mort.

?El rumor és cert ?digué ell?: he pagat el meu deute a la natura, i aquest que ara parla amb tu és el meu esperit.

?Em podeu dir allò que us plagui, senyor; però jo, parlant amb el respecte degut, no crec que sigueu mort, perquè els homes morts no parlen.

?És veritat, que els morts no parlen; però l'esperit no mor, i per tant, no li és impossible parlar.

?Jo no crec que l'esperit sigui res després de la mort. Moltes vegades he vist morir homes, bèsties i ocells, i no he vist mai que del cos els en sortís cap esperit ni res de semblant que em demostrés que la carn i l'esperit són dues coses diferents i separades. Sempre he cregut que això que hom anomena esperit o ànima no és res més que la sang o la calor natural del cos, que a causa de desequilibris entre els seus quatre humors s'acaba morint, igual que el foc, quan el vent l'arrenca del seu lloc, o quan s'acaba l'oli o el ble que el fan cremar, s'apaga, i després ja no el pot veure ningú.

?Estàs molt enganyat ?digué ell?: sembla que no facis cap diferència entre uns esperits i altres.

?No en faig cap, perquè veig morir totes les coses animades de la mateixa manera.

?No és veritat, que totes morin de la mateixa manera ?respongué ell?. Déu ha creat tres tipus d'esperits vitals. N'hi ha uns que foren creats per Déu en el moment de la creació del món, i no són coberts de carn: aquests són els àngels. Uns altres, que Déu creà més tard i que són coberts de carn, però que no moren quan mor la carn, són els homes. I finalment, n'hi ha uns altres, que són coberts de carn i que neixen i moren amb aquesta carn, que són els animals bruts. L'home va ser creat entremig, per tal que fos inferior als àngels i superior a les bèsties, i perquè tingués quelcom

en comú amb els uns i amb les altres: la immortalitat de l'esperit amb els àngels i la mortalitat de la carn amb les bèsties, una mortalitat que durarà fins al moment de la resurrecció.

?Ja us he dit, senyor, que jo veig morir de la mateixa manera totes les coses animades, i mai no he vist el contrari; per tant, no crec res més que això. Sobretot veient que Salomó, a l'*Eclesiastès*, opinava com jo: «Una és la mort dels homes i de les bèsties, i de la mateixa condició són uns i altres; tal com moren els homes, moren les bèsties i tots els éssers que respiren, i en l'home no hi ha res que no hi sigui en la bèstia.»

?No sembla ?féu ell?, que coneguis bé la intenció del savi que has esmentat, perquè ell no va posar aquestes paraules en boca seva, sinó dels infidels i dels de poc enteniment. Això mateix ha escrit sant Gregori als seus *Diàlegs*, i sant Tomàs a la *Summa contra els pagans*. I ha de ser així, perquè al final de l'*Eclesiastès*, com a conclusió, Salomó diu: «Fins que la pols torni a la terra, d'on provenia, i l'esperit retorni a aquell qui l'ha donat». I una mica després, deia: «Escoltem junts la fi d'aquest parlament: tem Déu i observa els seus manaments; és per a això que han estat creats tots els homes». Per aquestes paraules sabem que Salomó feia parlar moltes persones, però després, quan va dir que l'havien d'escoltar tots junts, és quan els va expressar la seva opinió veritable. A més a més, prou que saps que hom creu moltes coses que no pot veure.

?És cert ?vaig dir?, però no considero que qui creu tals coses sigui un savi. Només crec allò que veig; la resta no em preocupa en absolut.

?Digues ?respongué ell?: abans de venir al món, què eres?

?Allò mateix que seré després de la mort.

?I què seràs?

?No res.

?Llavors, no eres res, tampoc, abans de ser engendrat?

?Això és el que penso ?vaig dir.

?I per què penses això?

?Perquè cada dia veig que la dona, per la unió amb l'home, es queda embarassada, i abans no ho estava; i després parirà una criatura, la qual, de no existir, passarà a existir.

?Sí, però això que has vist en altres no ho has vist en tu mateix. Digues-me, doncs, si recordes què eres abans de ser engendrat.

?No recordo què era, ni en tinc cap certesa, perquè no ho he viscut; però molt em sembla que no era res: jo sóc un home com tots els altres, i estic obligat a seguir les seves petjades.

?O sigui ?digué ell? que creus allò que no has vist.

?És veritat, senyor, que crec algunes coses que no he vist. I després d'això que us he dit, no ho puc negar. En realitat, com més hi penso, més clar ho veig: moltes vegades he cregut coses que no podien provar-se clarament. Sobretot pel que fa a una cosa molt comuna: si demaneu a algú qui és el seu pare, us dirà que és aquell qui creu que ho és. Però no en té cap certesa: es tracta només d'una creença.

?Això està molt bé ?va dir ell?: és molt plaent per a l'interlocutor que, en una discussió, li responguin no només concedint la seva conclusió, sinó també demostrant-la.

Llavors em va començar a passar la por; però, com que encara dubtava d'allò que em deia, m'hi vaig acostar per besar-li les mans.

¿Aparta't ¿féu ell?, perquè aquest cos que em cobreix és una imatge de la fantasia, i no t'és possible ni tens permís per tocar-lo. Aquell cos que tu servies i al qual solies fer reverències i honors s'ha convertit en pols.

Els meus ulls, aleshores, van vessar llàgrimes molt abundants, i del cor me'n pujaren tot de gemecs i sospirs profunds; totes les nafres se'm reobriren i em van cruixir tots els ossos: aquell moment va ser, per a mi, més dolorós que el de la seva mort.

¿No ploris ¿va dir ell?, ni estiguis trist, perquè no s'hi pot fer res. Pel que fa al meu interès, no cal que ploris, perquè estic prou bé per la gràcia de Déu, i ni per ser rei de tot el món no voldria pas tornar-hi. I encara menys et cal plorar pel que fa al teu, perquè si m'has perdut a mi, que era el teu senyor, n'has guanyat un que és tan bo o millor. Ell et traurà, per fer-te honor, de la presó en què et trobes, i no permetrà que ningú et faci cap ofensa. Com que és molt just i virtuós, de seguida veurà la mala intenció dels teus seguidors, encara que, per complaure'ls, obligat pel seu recent accés al tron, no t'alliberarà tan aviat com tu voldries i et mereixeries segons justícia. Després, si el serveixes, et sabrà recompensar bé. Però no cal que te'n parli gaire, d'ell, que ja el coneixes prou bé.

¿Senyor, és veritat, i jo hi tinc les mateixes esperances que vós, en ell, però de moment no veig que hi hagi cap canvi.

¿Oh! ¿va fer ell?, aquesta és una malaltia comuna entre els homes: creure que allò que desitgen amb molta intensitat, no els arribarà mai, o que, si mai els arriba, serà molt tard, segons la seva opinió.

¿Mentre m'arribi un dia o altre, senyor, estaré content, perquè prou aviat es fa tot allò que es fa bé. Ara com ara, no em preocupa gaire: allò que plagui al meu nou senyor i a Déu, em plaurà també a mi. Només us demano una cosa, senyor, si no us enutja: us suplico que em digueu què és l'esperit, i que m'ajudeu a entendre la seva immortalitat, si és possible. Sento una gran impaciència perquè m'ho expliqueu, ja que no sóc capaç d'entendre-ho. I vós m'heu dit que heu retornat l'esperit a Déu; per tant, l'esperit ha de ser una cosa immortal.

¿La teva conclusió ¿respongué ell? és correcta. I no em sorprèn que no ho puguis entendre, perquè no hi vols reflexionar detingudament. No hi ha res al món que no es torni difícil, o gairebé impossible, quan no ho volem fer.

¿Jo hi reflexionaria de bon grat, senyor, però la meua intel·ligència és molt tosca, i no pot arribar a entendre una matèria tan elevada sense la vostra ajuda.

¿Si és així, ara escolta'm amb atenció. Molts doctors de l'Església de Déu, filòsofs, poetes i altres homes savis i devots que han pensat en aquesta matèria, han fet tot el que han pogut per fer entendre als homes del món, tant de paraula com per escrit, què són l'esperit o l'ànima. Perquè, en el si del cos humà, són la mateixa cosa, però per la diversitat de funcions que fa se l'anomena de moltes maneres diferents. Quan vivifica el cos se'n diu ànima; quan té desitjos i intencions, voluntat; quan té coneixement, pensament; quan recorda, memòria; quan jutja justament, raó; quan inspira, esperit. Tanmateix, la seva essència és única i simple. Però tots aquells savis ho van entendre molt millor que no ho van pas saber dir, i no ho van acabar d'explicar amb claredat. De la mateixa manera, mentre jo tingui aquesta forma amb què aparec davant teu, no et podria dir gaire més del que ells van dir, ja que, fins que no hagi passat el temps de penitència que nostre Senyor ha ordenat, estic encara sotmès, en part, als mateixos impediments d'aquests savis, gairebé tant com si encara no hagués deixat la carn. Només hi puc afegir una cosa ¿i això t'ho puc assegurar, perquè ho he observat en mi mateix?, i és que tot el que van arribar a saber els doctors de l'Església sobre l'ànima racional, per revelació divina o pel que els van contar molts

ressuscitats, i tot allò que en van dir, és veritat. Molts filòsofs i poetes també es van acostar molt a la veritat, tant com els ho va permetre la seva intel·ligència humana.

¿Senyor ¿vaig dir jo?, encara sé el mateix que sabia abans. No veig que els meus coneixements hagin avançat gaire, més enllà del vostre testimoniatge.

¿No és pas poca cosa, en un cas tan dubtós, tenir un testimoni que declari personalment allò que sap del cert; encara més si els altres que hi concorden són exempts de tot retret i irrecusables.

¿Aleshores feu-me la gràcia de dir-me, senyor, què n'han dit, aquests doctors, i què és el que vós en sabeu, de manera que pugui entendre-ho millor.

Llavors ell abaixà els ulls i, amb una cara gairebé irada, digué:

¿Això que ara et diré no et servirà de gaire, perquè tampoc no ho entendràs; tanmateix, treu-ne el profit que puguis. Entre els antics filòsofs fou molt debatut què era l'ànima. Nasica digué que era el cor; Empèdocles, la sang; altres digueren que una part del cervell era l'element principal de l'ànima; altres, en canvi, deien que el cor, o bé el cervell, eren el lloc i la seu de l'ànima. Zenó digué que l'ànima era foc; Aristoxen, que era harmonia de sons; Xenòcrates, que era nombre. Plató pensà que l'ànima era triple, la part principal de la qual, és a dir, la raó, posà al cap, mentre que les altres dues parts, és a dir, la ira i el desig, les va voler separar, situant la ira al pit i el desig a les entranyes. Dicearc digué que l'ànima no era res, i que era en va que es parlava d'animals i de coses animades; Galè digué que l'ànima era complexió; altres deien que era cos. Aristòtil, el qual, després de Plató, s'apropà més a la veritat que tots els altres que he esmentat fins ara, digué que era *endelecheia*, paraula grega que vol dir moviment continuat i perdurable. I cadascun dels que t'he anomenat es va esforçar a provar la seva opinió tan bé com va poder.

Bernat Metge

«Lo somni (<http://www.editorialbarcino.cat/index.php/somni-metge.html>) »

Versió d'Alba Dedeu

TAST DE CLÀSSICS

© de l'adaptació: Alba Dedeu, 2012
Reservats tots els drets d'aquesta edició:
EDITORIAL BARCINO, S. A.

«Tast del Tast» us convida a degustar la col·lecció «Tast de Clàssics», que ens permet gaudir dels grans autors i dels títols més destacats de la literatura catalana antiga des d'una sensibilitat contemporània. Escriptors i poetes actuals adapten les paraules del passat per fer-les més presents que mai.